राजपत्रित अधिका-यांसाठी आणि अराजपत्रित
कर्मचा-यांसाठी मराठी भाषा परीक्षा --

महाराष्ट्र शासन,
सामान्य प्रशासन विभाग,
शासन निर्णय, क्रमांक मभाप-1087/14/सीआर-2/87/20,
मंत्रालय, मुंबई 400 032, दिनांक 30 डिसेंबर 1987.

नि र्ण य

राजपत्रित अधिका-यांसाठी आणि अराजपत्रित कर्मचा-यांसाठी अनुक्रमे शासन निर्णय, क्रमांक:मभाप-1567/1729-म, दिनांक 3 ऑगस्ट 1967 व शासन निर्णय, क्रमांक: मभाप-1569/20990-म, दिनांक 21 जून 1969 अन्वये मराठी भाषा परीक्षा नियमावल्या लागू करण्यात आल्या होत्या. शासन आता असे आदेश देत आहे की, मराठी भाषा परीक्षा नियमावली भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद 309 च्या परंतुकान्वये अधिसूचनेच्या स्वरुपात राजपत्रात प्रसिध्द करण्यात यावी. अधिसूचनेची प्रत (इंग्रजी व मराठी) सोबत जोडण्यात आली आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

वि.गो. पाध्ये,
उप सचिव, महाराष्ट्र शासन.

प्रति

राज्यपाल यांचे सचिव,
मुख्य मंत्री यांचे खाजगी सचिव,
सर्व मंत्री आणि राज्यमंत्री यांचे स्वीय सहायक,
प्रबंधक, मूळ न्याय शाखा, उच्च न्यायालय, मुंबई (पत्राने),
प्रबंधक, उच्च न्यायालय, अपील शाखा, मुंबई (पत्राने),
सचिव, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग, मुंबई (पत्राने),
लोकायुक्त/उप लोकायुक्त, मुंबई (पत्राने),
सर्व विभागीय आयुक्त,
सर्व जिल्हाधिकारी,
सर्व जिल्हा परिषदांचे कार्यकारी अधिकारी,
महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता), महाराष्ट्र-1, मुंबई,
महालेखापाल (लेखा परीक्षा), महाराष्ट्र-1, मुंबई,
महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता), महाराष्ट्र-2, नागपूर,
महालेखापाल (लेखा परीक्षा), महाराष्ट्र-2, नागपूर,
अधिदान व लेखा अधिकारी, मुंबई,
निवासी लेखा परीक्षा अधिकारी, मुंबई,
सर्व मंत्रालयीन विभाग,
मंत्रालयातील विभागांच्या नियंत्रणाखालील इतर सर्व विभागाध्यक्ष व कार्यालय प्रमुख,
निवड फाईल,
सर्वसाधारण नस्ती.

अधिसूचना

सामान्य प्रशासन विभाग,
मंत्रालय, मुंबई 400 032,
दिनांक 30 डिसेंबर 1987.

भारताचे संविधान

क्रमांक: मभाप-1087/14/डीआर-2/87/20, भारताच्या संविधानाचा अनुच्छेद-309 यांच्या परंतुकाद्वारे प्रदान करण्यात आलेल्या अधिकारांचा वापर करुन आणि याबाबतीत काढण्यात आलेल्या आणि राज्यात किंवा राज्याच्या कोणत्याही भागात अंमलात असलेल्या सर्व विद्यमान नियमांचे आणि आदेशांचे अधिक्रमण करुन महाराष्ट्राचे राज्यपाल, महाराष्ट्र राज्यातील शासकीय कर्मचा-यांच्या (न्यायिक विभागातील कर्मचा-यांव्यतिरिक्त) मराठी भाषा परीक्षेच्या संबंधात, याद्वारे, पुढील नियम करीत आहेत.

1. या नियमांना, महाराष्ट्र शासकीय कर्मचारी (न्यायिक विभागातील कर्मचा-यांव्यतिरिक्त) मराठी भाषा परीक्षा नियम, 1987 असे म्हणावे.

2. या नियमांत, संदर्भानुसार दुसरा अर्थ अपेक्षित नसेल तर, -

(अ) "परिशिष्ट" म्हणजे या नियमांना जोडलेले परिशिष्ट,

(ब) "मंडळ" म्हणजे शासन निर्णय, सामान्य प्रशासन विभाग, क्रमांक टीआरजी 1462-एम, दिनांक 14 फेब्रुवारी, 1963 याद्वारे घटित केलेले एतदर्थ मंडळ (मराठी भाषा परीक्षा) सामान्य प्रशासन विभाग, मंत्रालय, मुंबई 400 032,

(क) "परीक्षा" म्हणजे या नियमांद्वारे विहित केलेल्या आणि मंडळाकडून वेळोवेळी घेण्यात येणा-या निम्नस्तर व उच्चस्तर मराठी भाषा परीक्षा,

(ड) "विद्यमान नियम" म्हणजे हे नियम शासकीय राजपत्रात प्रसिद्ध झाल्याच्या तारखेच्या लगत-पूर्वी, अंमलात असलेले राजपत्रित व अराजपत्रित शासकीय कर्मचा-यांच्या मराठी भाषा परीक्षे-संबंधीचे नियम व आदेश,

(इ) "शासन" म्हणजे महाराष्ट्र शासन,

(फ) "शासकीय कर्मचारी" म्हणजे शासनाच्या प्रशासकीय नियंत्रणाखालील कोणत्याही विभागातील किंवा कार्यालयातील राजपत्रित पदावर किंवा अराजपत्रित तृतीय श्रेणीतील पदावर नामनिर्देशना-द्वारे, पदोन्नतीद्वारे किंवा बदलीद्वारे नेमणूक केलेली कोणतीही व्यक्ती व त्यात बदलीयोग्य किंवा बदलीयोग्य नसलेल्या अखिल भारतीय सेवांमधील अधिका-यांचा समावेश होतो, मात्र त्यात कोणत्याही न्यायिक अधिका-यांचा किंवा कोणत्याही अराजपत्रित, तृतीय वर्ग न्यायिक विभागातील कर्मचा-यांचा समावेश होणार नाही,

(ग) "उच्चस्तर परीक्षा" म्हणजे या नियमांद्वारे विहित केलेली आणि एतदर्थ मंडळाकडून वेळोवेळी घेण्यात येणारी मराठी भाषा उच्चस्तर परीक्षा,

(ह) "निम्नस्तर परीक्षा" म्हणजे या नियमांद्वारे विहित केलेली आणि एतदर्थ मंडळाकडून वेळोवेळी घेण्यात येणारी मराठी भाषा निम्नस्तर परीक्षा,

(आय) "माध्यमिक शालांत प्रमाणपत्र परीक्षा" म्हणजे महाराष्ट्र माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळे अधिनियम, 1965 (1965 चा महाराष्ट्र 41) या अन्वये घटित केलेली विभागीय मंडळाकडून, त्या अधिनियमामध्ये व्याख्या केल्याप्रमाणे माध्यमिक शिक्षणाच्या टप्प्यांच्या अखेरीस घेतली जाणारी अंतिम परीक्षा.

एच-130(3,000-5-93)-2

3. नियम 4 च्या तरतुदींना अधीन राहून, प्रत्येक राजपत्रित आणि अराजपत्रित शासकीय कर्मचा-याने, -

(एक) हे नियम अंमलात येण्याची तारीख किंवा त्याच्या नेमणुकीची तारीख यापैकी जी नंतरची असेल त्या तारखेपासून दोन वर्षांचा कालावधी संपण्यापूर्वी निम्नस्तर परीक्षा, आणि

(दोन) निम्नस्तर परीक्षा उत्तीर्ण झाल्यापासून दोन वर्षांचा कालावधी संपण्यापूर्वी उच्चस्तर परीक्षा, उत्तीर्ण होणे आवश्यक असेल.

टीप:- या नियमांतील नियम 4, पोट नियम (6) अन्वये निम्नस्तर परीक्षा उत्तीर्ण होण्यापासून ज्याला सूट मिळाली आहे अशा, अखिल भारतीय सेवेतील अधिका-याने तो राज्य सेवेत दाखल झाल्याच्या तारखेपासून चार वर्षांच्या कालावधीत उच्चस्तर परीक्षा उत्तीर्ण होणे आवश्यक आहे.

4. (1) नियम 3 मध्ये काहीही अंतर्भूत असले तरी, जर एखादा शासकीय कर्मचारी -

(एक) विद्यमान नियमांनुसार परीक्षा उत्तीर्ण झालेला असेल,

(दोन) विद्यमान नियमांनुसार तो, सूट मिळण्यास पात्र असेल किंवा त्याला सूट मिळाली असेल,

(तीन) त्याची मातृभाषा <u>मराठी</u> असेल,

(चार) शासकीय सेवेत दाखल होण्यापूर्वी, तो 100 गुणांची प्रश्नपत्रिका असलेला एक उच्चस्तरीय विषय म्हणून <u>मराठी</u> या विषयासह माध्यमिक शालांत प्रमाणपत्र परीक्षा किंवा समतुल्य परीक्षा उत्तीर्ण झालेला असेल, किंवा

(पाच) तो ज्या पदाची आवश्यक सेवाप्रवेश अर्हता माध्यमिक शालांत प्रमाणपत्र परीक्षेच्या दर्जापेक्षा कमी असेल असे पद धारण करणारा तृतीय वर्ग शासकीय कर्मचारी असेल,

तर, त्याला या परीक्षा उत्तीर्ण होण्यापासून सूट देण्यात येईल.

परंतु असे की, ज्या शासकीय कर्मचा-यांच्या सेवा तांत्रिक किंवा कष्टाच्या स्वरुपाच्या असतील आणि ज्यांना <u>मराठी</u> भाषेत पत्रव्यवहार करण्याची आवश्यकता नसेल अशा कर्मचा-यांना त्यांचा संबंधित प्रशासनिक विभाग सामान्य प्रशासन विभागाशी विचारविनिमय करुन अशा परीक्षा उत्तीर्ण होण्यातून सूट देऊ शकेल.

(2) आपली मातृभाषा <u>मराठी</u> आहे असा दावा सांगणा-या शासकीय कर्मचा-याला पुढील शर्ती पूर्ण कराव्या लागतील -

(एक) त्याला मराठी भाषा <u>देवनागरी</u> लिपीत सहजपणे लिहिता आली पाहिजे,

(दोन) त्याने, आपण <u>मराठी</u> भाषेत प्रभावीपणे पत्रव्यवहार करु शकतो अशा आशयाचे त्याच्या विभाग प्रमुखाचे/कार्यालय प्रमुखाचे प्रमाणपत्र सादर केले पाहिजे.

(3) जो शासकीय कर्मचारी आपली मातृभाषा <u>मराठी</u> असल्याचा दावा करीत नसेल परंतु त्याने <u>मराठी</u> माध्यमातून शिक्षण घेतले असल्याचे तो सांगत असेल आणि तो <u>मराठी</u> विषय घेऊन माध्यमिक शालांत प्रमाणपत्र परीक्षा किंवा उच्चस्तर परीक्षा उत्तीर्ण झालेला नसेल तर, या नियमांपासून सूट मिळण्यासाठी त्याला पुढील शर्ती पूर्ण कराव्या लागतील:-

(अ) त्याला <u>देवनागरी</u> लिपीत सहजपणे लिहिता आले पाहिजे,

(ब) त्याने किमान 7 व्या इयत्तेपर्यन्तचे शिक्षण मराठी माध्यमातून घेतले असल्याचे दर्शविणारे संबंधित संस्थेचे प्रमाणपत्र सादर केले पाहिजे, आणि

(क) तो <u>मराठी</u> भाषेत पत्रव्यवहार करु शकतो अशा आशयाचे विभाग प्रमुखाचे/कार्यालय प्रमुखाचे प्रमाणपत्र त्याने सादर केले पाहिजे.

एच-130(3,000-5-93)-2अ

(4) या नियमाखाली येणा-या शासकीय कर्मचा-याच्या संबंधात अशा शासकीय कर्मचा-याचा नियुक्ती प्राधिकारी किंवा यथास्थिती विभाग प्रमुख आदेश काढील.

(5) ज्यांची मातृभाषा कोंकणी आहे असा शासकीय कर्मचारी परीक्षा उत्तीर्ण होण्यापासून सूट मिळण्यास पात्र असणार नाही.

(6) अखिल भारतीय सेवेतील अधिकारी, हा त्याच्या राष्ट्रीय अकादमीमधील प्रशिक्षणाच्या कालावधीत मराठी भाषा परीक्षा उत्तीर्ण झाला असेल तर, त्याला निम्नस्तर परीक्षेतून सूट देण्यात येईल.

5. विहित कालावधीमध्ये परीक्षा उत्तीर्ण न होणरा शासकीय कर्मचारी, उक्त कालावधी समाप्त झाल्यानंतर, तो अशी एक किंवा यथास्थिती दोन्ही परीक्षा उत्तीर्ण होईपर्यन्त किंवा नियम 4 च्या तरतुदीं-नुसार ती/त्या परीक्षा उत्तीर्ण होण्यापासून त्याला सूट देण्यात येईपर्यन्त, त्याच्या वेतनवाढी रोखल्या जाण्यास पात्र ठरेल.

टीप-1 परीक्षा ज्या तारखेस संपली असेल त्या तारखेच्या लगतनंतरची तारीख ही परीक्षा उत्तीर्ण झाल्याची तारीख असल्याचे समजण्यात येईल.

टीप-2 अशा प्रकारे रोखून धरलेल्या वेतनवाढी, शासकीय कर्मचारी ज्या तारखेला परीक्षा उत्तीर्ण होईल किंवा ज्या तारखेला त्याला अशा प्रकारे उत्तीर्ण होण्यापासून सूट देण्यात येईल अशा तारखेला देय होतील आणि जणूकाही त्याच्या वेतनवाढी रोखल्या गेल्या नव्हत्या असे समजून त्या उपार्जित होतील. परंतु वेतनवाढी रोखून धरल्यामुळे देय होणारी थकबाकी मिळण्याचा त्याला हक्क असणार नाही.

6. निम्नस्तर व उच्चस्तर परीक्षांच्या प्रश्नपत्रिका, अभ्यासक्रम आणि त्या उत्तीर्ण होण्याचा दर्जा या बाबी या नियमांच्या अनुक्रमे परिशिष्ट "अ" व "ब" मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे असतील.

7. एतदर्थ मंडळ, या परीक्षा सर्वसामान्यपणे दरवर्षी जानेवारी व जुलै या महिन्यांच्या पहिल्या सोमवारी आणि जर असा सोमवार हा सुटीचा दिवस असेल तर त्यानंतरच्या कामाच्या दिवशी त्याच्याकडून निश्चित करण्यात येईल अशा ठिकाणी घेईल.

8. यापैकी कोणत्याही परीक्षेला बसण्याची इच्छा असणा-या शासकीय कर्मचा-याने आपला अर्ज, कार्यालय प्रमुखांमार्फत/विभाग प्रमुखांमार्फत, त्या परीक्षेच्या तारखेपूर्वी 60 दिवस अगोदर एतदर्थ मंडळाच्या सचिवांकडे पाठवला पाहिजे.

9. या नियमांमध्ये काहीही अंतर्भूत असले तरी, शासनाला, विशेष परिस्थितीमध्ये, या नियमांच्या कोणत्याही तरतुदी, त्याला न्याय्य व संयुक्तिक वाटतील अशा रीतीने शिथिल करता येतील.

परिशिष्ट "ब"

एतदर्थ मंडळाच्या मराठी भाषा परीक्षेच्या अभ्यासक्रमाची यादी
(राजपत्रित अधिकारी व अराजपत्रित कर्मचा-यांसाठी)

उच्चस्तर परीक्षा:

(अ) महाराष्ट्र माध्यमिक शालांत परीक्षा मंडळाने इयत्ता दहावीसाठी अमराठी भाषिकांकरिता वेळोवेळी विहित केलेले मराठी पाठ्यपुस्तक मराठी वाचनपाठ (द्वितीय भाषा) (फक्त गद्य विभाग).

(ब) राजभाषा परिचय या पुस्तकातील कार्यरुप व्याकरण.

निम्नस्तर परीक्षा:

(क) महाराष्ट्र माध्यमिक शालांत परीक्षा मंडळाने इयत्ता नववीसाठी अमराठी भाषिकांकरिता वेळोवेळी विहित केलेले मराठी पाठ्यपुस्तक मराठी वाचनपाठ (द्वितीय भाषा) (फक्त गद्य विभाग).

(ड) राजभाषा परिचय या पुस्तकातील कार्यरुप व्याकरण.

उच्चस्तर परीक्षा - पाठ्यक्रम :

प्रश्नपत्रिका 1:- (1) महाराष्ट्र माध्यमिक शालांत परीक्षा मंडळाने इयत्ता दहावीसाठी अमराठी भाषिकांकरिता वेळोवेळी विहित केलेले मराठी पाठ्यपुस्तक (फक्त गद्य विभाग). - गुण 70

(2) राजभाषा परिचय या पुस्तकातील कार्यरुप व्याकरण. - गुण 30

प्रश्नपत्रिका 2:- (1) दिलेल्या विषयांवर सुसंगत लेखन (सुसंगत लेखन कार्यालयीन जीवनाशी संबंधित असलेल्या विषयावर असावे.). - गुण 40

(2) प्रशासनिक लेखन - गुण 60

(अ) पत्रलेखन, (ब) टिप्पणी, (क) प्रशासकीय वाक्प्रयोग व पदनामे,
(ड) अनुवाद (इंग्रजी - मराठी) (प्रत्येकी 15 गुण).

निम्नस्तर परीक्षा:

प्रश्नपत्रिका 1:- (1) महाराष्ट्र माध्यमिक शालांत परीक्षा मंडळाने इयत्ता नववीसाठी अमराठी भाषिकांकरिता वेळोवेळी विहित केलेले मराठी पाठ्यपुस्तक (फक्त गद्य विभाग). - गुण 70

(2) "राजभाषा परिचय" या पुस्तकातील कार्यरुप व्याकरण. - गुण 30

प्रश्नपत्रिका 2:- (1) दिलेल्या विषयावर सुसंगत लेखन (सुसंगत लेखन कार्यालयीन जीवनाशी संबंधित असलेल्या विषयावर असावे). - गुण 40

(2) प्राथमिक स्वरुपाचे प्रशासनिक लेखन - गुण 60

(अ) पत्रलेखन, (ब) टिप्पणी लेखन, (क) प्रशासकीय वाक्प्रयोग व पदनामे,
(ड) अनुवाद (इंग्रजी - मराठी) (प्रत्येकी 15 गुण).

दुस-या प्रश्नपत्रिकेसाठी प्रशासनिक लेखन, प्रशासन वाक्प्रयोग, पदनाम कोश ही पुस्तके संदर्भग्रंथ म्हणून विहित करण्यात येत आहेत.

एच-130(3,000-5-93)-3अ

निम्नस्तर व उच्चस्तर या दोन्ही परीक्षांना 50 गुणांची तोंडी परीक्षा देखील असेल. लेखी परीक्षा चालू असतानाच तोंडी परीक्षा घेण्यात यावी व लेखी परीक्षेसाठी 15 मिनिटे अधिक वेळ देण्यात यावा. या परीक्षेचे स्वरुप पुढीलप्रमाणे असावे -

(1) वाचन व आकलन - 20 गुण, (2) भाषण - 15 गुण, (3) संभाषण - 15 गुण.

उच्चस्तर परीक्षेच्या पहिल्या प्रश्नपत्रिकेला तोंडी परीक्षेचा 15 मिनिटांचा वेळ धरुन 2 तास 45 मिनिटे वेळ ठेवण्यात यावा. दुस-या प्रश्नपत्रिकेला 2 तास 30 मिनिटे वेळ ठेवण्यात यावा. त्याचप्रमाणे निम्नस्तर परीक्षेच्या पहिल्या प्रश्नपत्रिकेला 2 तास 30 मिनिटे वेळ ठेवण्यात यावा व दुस-या प्रश्नपत्रिकेला तोंडी परीक्षेच्या 15 मिनिटांचा वेळ धरुन 2 तास 45 मिनिटे वेळ ठेवण्यात यावा.

परिशिष्ट "ब"

मराठी भाषा परीक्षेचा दर्जा खालीलप्रमाणे असेल:-

(1) उत्तीर्ण होण्यासाठी प्रत्येक उत्तरपत्रिकेत व तोंडी परीक्षेत 50% गुण आवश्यक असतील. सूट मिळवण्यासाठी उत्तरपत्रिकेत किंवा तोंडी परीक्षेत 60 टक्के किंवा त्यापेक्षा अधिक गुण आवश्यक असतील.

(2) अनुग्रह गुण देण्याबाबत:- एखादा उमेदवार लेखी अगर मौखिक परीक्षेत 4-5 गुण कमी पडल्यामुळे अनुत्तीर्ण ठरत असेल तर त्यास लेखी अगर मौखिक परीक्षेत एका अगर दोन पेपरात प्रत्येकी जास्तीत जास्त पाच पर्यन्त व एकूण दहा पर्यन्त अनुग्रह गुण देता येतील. मात्र त्यासाठी त्याला दोन्ही प्रश्नपत्रिका व तोंडी परीक्षा मिळून एकूण 50 टक्के गुण मिळाले असले पाहिजेत. त्याचा निकाल जाहीर करताना "अनुग्रह गुण देऊन उत्तीर्ण" असा शेरा दिला जाईल. अनुग्रह गुण देण्याची ही सवलत संपूर्ण परीक्षेला (दोन लेखी व मौखिक) बसणा-या उमेदवारांसाठीच आहे. पूर्वीच्या परीक्षेत एखाद्या पेपरात मिळालेल्या "सूट" चा लाभ घेतलेल्या उमेदवारास अनुग्रह गुण मिळणार नाहीत.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

वि.गो. पाध्ये,
उप सचिव, महाराष्ट्र शासन.

एच-130(3,000-5-93)-4